

ענף הזהות והתודעה היהודית
מדור תורה ומדיניות

אי"ג בצומח

דגשי הסברה לפעולה החינוכית לחגי ישראל בצה"ל

ל"ג בעומר

רקע כללי ותולדות החג

בתיאור יום פטירתו של רשב"י בספר הזוהר מכונה יום זה בשם "הילולה" (יום של שמחה) בעדות מהמאה ה-16, מתואר כי האר"י² עלה ביום זה לקברו של רבי שמעון במירון והתייחס אליו כיום של שמחה מיוחדת, ומנהג זה נמשך והתפשט על ידי תלמידיו המקובלים, כזכר לאותו מאורע משמעותי שחוו התלמידים ביום פטירתו של רשב"י.

הפסקת מות תלמידי רבי עקיבא - רבי עקיבא היה מגדולי החכמים בדור בו שמעון בר כוסבא (או בר כוזבא), הידוע בכינויו "**בר כוכבא**", הנהיג את המרד נגד השלטון הרומאי בארץ. לפי המסורת היהודית, עשרים וארבעה אלף תלמידים של רבי עקיבא, נפטרו במשך 33 ימים במהלך ספירת העומר³, ולכן לאחר 33 ימים האבילות פוסקת. לפי המסורת המופיעה בתלמוד הירושלמי, רבי עקיבא תמך במרד בר כוכבא⁴. בחיבור שכתב רב שרירא גאון (המאה ה-11), נזכרת מסורת לפיה

ל"ג בעומר מצוין מספר אירועים היסטוריים בחיי העם וחל בתאריך יח' באייר, זהו היום ה-33 (ל"ג) בספירת העומר. בהרבה מהקהילות היהודיות מצוין ל"ג בעומר את הפסקת האבילות הנהוגה בימי ספירת העומר, ויש בו מידה של חגיגות.

לפי המסורת היהודית, המשמעות המיוחדת של יום ל"ג בעומר נובעת משני אירועים משמעותיים שאירעו בו:

פטירת רבי שמעון בר יוחאי - רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י), מגדולי התלמידים של רבי עקיבא, הוא מתלמידי החכמים הבולטים בתקופת התנאים¹ ומחשובי ההוגים והעוסקים בתורת הסוד והקבלה, אשר מסורות רבות המיוחסות לו נכתבו בספר "הזוהר". לפי המסורת, רשב"י נפטר בל"ג בעומר, וקודם פטירתו התכנסו סביבו תלמידיו, אז גילה להם מסודות הקבלה.

- 1 תנאים - כינוי לחכמים מן המאה ה-1 וה-2, המתייחס לחכמים הנזכרים במשנה או חיו בתקופת המשנה. פירוש הביטוי 'תנא' הוא למסור בעל פה, ללמוד או ללמד.
- 2 האר"י - רבי יצחק לוריא אשכנזי, מחשובי מקובלי צפת במאה ה-16.
- 3 בתאריך ט"ז בניסן מתחילים **ימי ספירת העומר**, המסתיימים לאחר שבעה שבועות בחג השבועות. במשך ההיסטוריה התרחשו אירועים קשים במהלך תקופה זו של השנה: העדות הראשונה מתייחסת לפטירתם של 24 אלף תלמידיו של רבי עקיבא במגיפה. מסיבה זו, נהגו בקהילות ישראל בתקופה זו קצת מנהגי אבילות, וביניהם המנהג להימנע מלהסתפר ולהתגלח, המעוגן בפקודות הצבא, ואי קיום טקסי נישואין. חלק ממסעות הצלב הגדולים בימי הביניים התרחשו בתקופה זו, ואף גזירות ת"ח ות"ט (מאה ה-17, אוקראינה), והוסיפו למשמעות התקופה כתקופת אבילות.
- 4 מסכת תענית פרק ד הלכה ה.

הציונות הדגישה את הקשר בין ל"ג בעומר לבין ניצחון **מרד בר-כוכבא** כביטוי למאבק לעצמאות ישראל. מרבית תנועות הנוער אימצו מועד זה כ"יום הגבורה היהודית" והפכו אותו לסמל לאומי. בשנות ה-20 של המאה ה-20 הן הטמיעו את מרד בר-כוכבא בהקשר של ל"ג בעומר כסמל חג מרכזי, ומרביתן ציינו הקמתן במועד זה ואף ערכו בהן עצרות ותהלוכות. בשנת 1916 וקשת, בשנת 1939 היה זה יום ההחלטה על הקמת הגדנ"ע (שסמלו חץ וקשת, כסמלי החג)⁷, ובשנת 1941 נוסדו בל"ג בעומר פלוגות המחץ (פלמ"ח) של ארגון 'ההגנה'. שנים לאחר מכן פורסמה ביום זה פקודת ההקמה של צה"ל⁸; מאז שנת 2004 מצוין צה"ל ביום זה את **יום ההוקרה למערך המילואים**.

תלמידיו של רבי עקיבא נהרגו על ידי שלטון זר, ויש שהבינו שהם נהרגו בקרבות מול הצבא הרומי.

מות תלמידיו של רבי עקיבא עורר את חז"ל לבדק בית וחשבון נפש ציבורי. להבנתם, כשבאות על אדם או קבוצה צרות, הללו נדרשים לבחון את מעשיהם ולשפר דרכיהם. נקודה עיקרית עליה הצביעו חכמים היא הכבוד ההדדי. כך נאמר "שהייתה עיניהם [של התלמידים] צרה אלו לאלו"⁵ ו"שלא נהגו כבוד זה לזה"⁶.

בנוסף, ל"ג בעומר מייצג את נקודת המפנה **במרד בר-כוכבא**, אשר הביא לשלטון יהודי ריבוני בארץ ישראל. שלטון זה נמשך כשלוש שנים בהובלתו של בר-כוכבא.

5 מדרש בראשית רבה, פרשת חיי שרה, פרשה סא סימן ג.

6 תלמוד בבלי, מסכת יבמות דף סב עמוד ב.

7 גדנ"ע (גדודי נוער) היא מסגרת טרום-צבאית הפועלת בצה"ל. הגדנ"ע הוקם בשנות העשרים במטרה להקנות הכשרה צבאית בסיסית לנוער לשם הגנה בעת חירום. במהלך מלחמת העצמאות אכן שימש הגדנ"ע בתפקיד מכריע, במיוחד בעיר ירושלים. בראשית שנות התשעים פורק הגדנ"ע כמסגרת עצמאית, והוא שולב בחיל החינוך והנוער כשטרתו המרכזית היא הכנה לשירות צבאי.

8 ערב ל"ג בעומר, י"ז אייר תש"ח (26 במאי 1948).

מנהגי החג וסמליו

את לוחמי בר-כוכבא לאיתות והעברת סימנים, מנהג שאומץ בבתי הספר ותנועות הנוער.²

משחק בחץ וקשת - ההסבר אשר הודגש בימי התנועה הציונית הוא שהחץ וקשת מזכירים את כלי הנשק בהם השתמשו בר-כוכבא ואנשיו במלחמתם נגד הצבא הרומאי. הסבר נוסף קושר את החץ והקשת לרבי שמעון בר-יוחאי. לפי המסורת, בימיו לא נראתה קשת, ובכך היה כדי לסמל שבימיו הייתה פריחה רוחנית ומוסרית.³

הדלקת מדורות וההילולה במירון - במקורות קבליים נזכר מנהג הדלקת המדורות כזכר לפטירתו של רבי שמעון בר-יוחאי וחוויית ההארה הרוחנית המשמעותית שהייתה לו ולתלמידיו בלימודיהם ביום זה. בלילה נוהגים להדליק מדורות ברחבי הארץ, והטקס המרכזי שמתקיים בהר מירון הוא האירוע ההמוני הגדול ביותר המתקיים במדינת ישראל מידי שנה.

ההגות הציונית שהדגישה את ערכי הגבורה והמאבק לעצמאות, והבליטה את **מנהג הדלקת המדורות** כזכר למדורות ששימשו

1 במסמך זה ניתנת התייחסות לעיקרי המנהגים, והסמלים של החג. בעם היהודי ובחברה הישראלית ניתן למצוא דרכים נוספות לציין החג.
2 תהלוכות לפידים - תנועת הנוער "מכבי" הנהיגה בקרב חניכיה קיום תהלוכות לפידים בל"ג בעומר. בשנים האחרונות מנהג דומה מובל על ידי נציגי חסידות חב"ד אשר מקיימים תהלוכות ילדים תחת הכותרת "יחד כל ילדי ישראל".
3 בספר בראשית נזכרת הקשת בענן כאות וסמל לכך שהעולם מתקיים על אף שההתנהגות האנושית לא תמיד מוסרית. בעקבות זאת, הקשת מסמלת את חטאי המין האנושי.

- בלמ"ס -

שהלך האר"י ביום ל"ג בעומר עם בנו הקטן למירון יחד עם כל אנשי ביתו ושם ערכו תספורת לבנו ועשו אותו ליום משתה ושמחה. על בסיס זה, יש הנוהגים לבוא עם ילדיהם אשר הגיעו לגיל 3 למקום ציון קברו של הרשב"י במירון על מנת לערוך תספורת לילדים בפעם הראשונה ולעשות יום זה ליום של שמחה. מנהג זה מכונה "חלאקה".

לימוד תורת הנסתר - יש הנוהגים בלילה זה לעסוק בתורת הנסתר וכן יש הנוהגים לקרוא מתוך ה"אידרא זוטא" - חלק מספר הזוהר המספר את מאורעות יום פטירתו של רבי שמעון בר יוחאי.

"חלאקה" - בספרו של תלמיד האר"י, רבי חיים ויטאל, מתואר

מסרים מרכזיים בפעולה החינוכית בל"ג בעומר

ערך הדבקות במשימה וחתירה לנצחון בל"ג בעומר

בר כוכבא הפך לאחד הסמלים למאבק של מיעוט יהודי למען שמירת ריבונותו בארץ ישראל. בפעולה החינוכית בצבא יש להדגיש את **דבקותם של לוחמי בר כוכבא במשימה וחתירתם לנצחון על הצבא הרומאי**, אשר ביטאו את אהבתם למולדת ונכונותם להילחם למען שלטון יהודי ריבוני ועצמאי בארץ ישראל תוך הדגשת משימת צה"ל בימינו בהגנה על מדינת ישראל קיומה ועצמאותה. בנוסף לפי המתואר בתלמוד, לאחר פטירת תלמידיו, רבי עקיבא דבק במשימתו ולא התייאש. הוא אסף קומץ תלמידים, ובעזרתם ביסס מחדש את ההנהגה הרוחנית. אחד מהתלמידים הללו הוא רבי שמעון בר יוחאי.

בדבקותם של לוחמי בר כוכבא במשימה וחתירתם לנצחון על הצבא הרומאי, ביטאו את אהבתם למולדת ונכונותם להילחם למען שלטון יהודי ריבוני ועצמאי בארץ ישראל.

בשל ערכים אלו נבחר לציין ביום זה את יום הקמת הפלמ"ח ולימים יום ההוקרה לחיילי המילואים.

ערכי הרעות וכבוד האדם בל"ג בעומר

אירוע פטירת תלמידי רבי עקיבא "שלא נהגו כבוד זה לזה" - מהווה בסיס לדיון והעמקה בערך הרעות ובערך כבוד האדם. **בפעולה החינוכית בצבא יש להדגיש את חשיבותו היסודית של יחס הכבוד ביחידה**, שאינו מסתכם רק באי פגיעה בזולת, אלא ממשיך לדאגה ועזרה הדדית המבטאים את ערך הרעות. ההתכנסות המקובלת **סביב המדורות** היא ממאפייניו הבולטים של המועד, ובשל כך הוא מהווה הזדמנות לעיסוק חינוכי המבליט את הלכידות והרעות ביחידה.

חשיבותו היסודית של יחס הכבוד ביחידה, אינו מסתכם רק באי פגיעה בזולת, אלא ממשיך לדאגה ועזרה הדדית המבטאים את ערך הרעות.

1. תלמוד בבלי, מסכת יבמות דף סב עמוד ב.

נקודות תורפה בהסברה לל"ג בעומר

האם עיסוק בבר כוכבא כמנהיג שהוביל את לוחמיו מתוך דבקות במשימה אינה בעייתית, שהרי בסופו של דבר שלטונו קרס ונקמת הרומאים בישוב היהודי הייתה קשה?

ערך הדבקות במשימה וחתיירה לנצחון אינו נבחן במבחן התוצאה. לוחמים רבים שחתרו לנצחון הגשימו אותו גם אם בפועל הפסידו בקרב. בפעולה החינוכית-ערכית יש להדגיש לחיילים שהם נבחנים לפי השקעתם ודבקותם במשימה, מתוך שאיפה שהמאמץ יצליח וגם התוצאות יהיו אלה הרצויות.

